

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Bibliotheca Rhetorum

In Quo Orationes Sacrae, & Panegyricae

Le Jay, Gabriel François

Ingolstadij, 1726

Galliam magnum habere in seipsa adversùs quoscunque casus subsidium.
Oratio IX.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71028](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71028)

GALLIAM

MAGNUM HABERE IN SEIPSA
ADVERSUS QUOSCUMQUE CASUS

SUBSIDIUM.

Oratio scripta, & habenda sub finem Anni
M. DCC. IX.

Nisi serviendum fuisset diffidentia quorundam hominum, qui, Rebus Gallicis, eo tempore, minus ex voto fluentibus, ne ullam quidem spei bonam partem admitterent.

ORATIO IX.

Solennis illa vox est, non ad vanam inanemque Gallici nominis elata commendationem, sed communi populorum omnium suffragio confirmata, illud esse Galliae fatum, ut à nemine vinci possit, nisi à se ipsa. Nam cum propter tacitam laudis æmulationem gravissimis omnium ætatum memoriâ tentata fuerit oppugnationibus, & summum rerum suarum in discrimen adducta; non modò non succubuit illa periculis, aut aliquod splendoris sui detrimentum experta est; sed novum è damnis suis robur, majus gloriæ incrementum semper accepit.

Tamen quid esse dicam, Auditores, aut quo designem nomine meticulosorum quorundam hominum diffidentiam; qui delapsam è summo felicitatis

citatis pariter ac dignitatis apice Galliam nostram ita mentiuntur, ut resurgere denuò, & pristinum gloriæ fastigium affectare non possit? Egone ad propulsandum, quod infertur nomini nostro dedecus, abutar illius loci magnificentiam, qui rerum nostrarum decore toties personuit; & sentientem æquius de Gallicæ gentis præstantiam confessum hunc celeberrimum inauditis ad hunc diem vindiciis fatigandum putem?

An, quod olim Græcum Oratorem fecisse legimus, cum populum Atheniensem instantis ad portas Philippi metu perculsum argueret, juberetque avitæ virtutis meminisse; idem ego in causâ tam dispari renovare aggrediar; & Gallos non avitæ modò, sed & suæ ipsorum virtutis ac confidentiæ immemores extimulem? Quàm durum esse nobis debet atque asperum, quibus nihil præter laureas ac triumphos contigit ex hoc loco gratulari, commodare vocem hodie recreandis suscitandisque diffidentium hominum animis, & extremum hunc fortè opellæ qualiscumque nostræ laborem tam alieno à nostrâ consuetudine atque indole argumento impendere?

Quanquam serviamus tempori, Auditores, & quoniam ita res videtur postulare, arguamus metus injustos ac degeneres, & Galliam ab opprobrio vindicemus, Veniet tempus illud, cum feliciorum nacti campum, qui perorandi munere deinceps defungentur, tristissimam hodierni temporis penuriam lætissimam rerum ubertate ac copiâ compensabunt. Nos interim neque levis fructus, neque pœnitenda laboris merces consequetur; si, ad sustentandos fati melioris expectatione Gallorum animos, id evincere liceat, quod proposuimus Orationis argumentum: Galliam magnum habere in se ipsâ adversus quoscumque casus subsidium.

Tria sunt, Auditores, quæ meticulosos homines angunt inprimis ac torquent. Aiunt imminere hostes Galliæ finibus, & in ipsa regni viscera impetum minitari. Addunt eandem præmi annonæ caritate, & opum indigentiam. Denique clamant excidisse illam ab eâ gloriæ famâ, quâ per universos Europæ populos fruebatur. Hinc graves metus, hinc perennes querelæ, hinc tristia quædam omina, quæ pavidas mentes percellunt. Ergo nihil offert deinceps Gallia, quod & amoveat metus, & compescat querelas, & funesta, quæ jaçantur, omina depellat? Sic est Gallia ab omni subsidio destituta, ut neque coercere hostium impetus, neque sublevare penuriam, neque pristinum tueri gloriæ splendorem possit?

Atqui ego contendo, Auditores, neque vereor, ne quis vestrum mihi fidem derogat, tantum esse in unâ Galliâ subsidii, ut, vel si ad eas redacta esset angustias, quas homines boni comminiscuntur, his medendo incommodis ipsa sufficiat.

Habet illa nimirum in fortitudine militum & Ducum experientiam, unde vim hostium infringat, hoc Primum. Habet in ubertate soli & privatorum opibus, unde copiam restituat & abundantiam: hoc Alterum. Habet in Religione suâ ac pietate, unde pristinum gloriæ decus tueatur ac conservet; hoc Postremum. Itaque quantum & quàm multiplex adversus quoscumque casus, cum à militibus pariter ac Ducibus, tum ab ubertate soli privatorumque divitiis, tum ab insito toti genti Religionis ac pietatis studio Gallia, quasi suo ipsius è sinu pariat subsidium; triplici Orationis parte demonstrabo; quæ, dum pro viribus exequor, quæso vos, Auditores, pro vestra humanitate dicentem sublevate.

I. PARS.

I. PARS.

Non fuit ea semper Gallia felicitas, ut perenni rerum ex voto fluentium serie frueretur; neque tam constanter metuendam se se gloriae suae æmulis exhibuit, nihil ut ab iisdem vicissim haberet identidem peritescendum. Namque hic refricare liceat vel ingratam temporum illorum memoriam, cum graves fortunæ resstantis æstus experta in exitum vergeret propior, neque tam pro tuendis suis finibus, aut partis armorum gloriâ monumentis, quàm pro aris ipsis ac focis ab hostium injuriâ vindicandis certaret. Saltem eruditi istâ recordatione temporum discent timidi plus æquo Nepotes, quale suis in Majoribus Gallia præsidium habuerit.

Vidit illa mortuo Carolo VI. Francorum Rege suis in penetralibus triumphantem, & in urbe regni primariâ exterum Regem inauguratum, ad reliquum totius imperii principatum convolare. Is, posthabitis inquietæ Britannia litoribus, ostentabat se se Gallico in folio, & populorum votis in Regem acceptus ita devinxerat animos, ut oblitos, quid legitimo Principi deberent, nec mutatae conditionis pœniteret, nec suam in alienum aut fidem, aut obsequium, aut pietatem desiderari paterentur.

Parebat Anglo Normannia: exceperat jugum Picardia; victorem agnoverat Campania; Cenomanensis ager ultrò serviebat; Aquitania denique penè integra novi Regis in nomen legesque juraverat. Quin etiam adjiciebant animos, hinc Dux Burgundionum Galliae apertus hostis, inde Aremoricae Dux tanto metuendus magis, quantò peritior simulandi artifex audiebat. Interim Carolus VII. qui patri successerat, sibi relictus uni, & recenti ad Vernolium attritus clade vix paucas ultra Ligerim
pro-

provincias numerabat tanquam suas. Huic nec milites præstò erant, quos in hostem duceret, nec in promptu pecunia, quâ aleret exercitum, nec Proceres, quorum in fide conquiesceret. Tamen propositum urgebat Anglus, & rebus prosperis ferrox numerosissimo exercitu Aurelias, unicam consiliis suis moram, unum infortunati Regis propugnaculum, obsidebat.

Quid ageret Carolus tam luctuosas inter angustias omni præsidio destitutus, & in reducto Turonensis tractûs oppidulo tristissimum Galliæ fatum expectans? An cedendum putet duris temporibus, & regni partem permittat Victori, reliquam ab ejusdem injuriâ ut vindicet? Verùm Anglus nec justas, nec dignas majestate regiâ conditiones offerebat. An remotum in asylum confugiat, ubi tutetur? Restabat quidem Provincia Lugdunensis intacta: at neque commigranti viaticum, neque pares resistendo vires suppetebant. An succurrat demum laborantibus Aureliis? audax facinus & necessarium; at tentatum frustra non semel & contra morem gentis infelicitè.

Ergo peribit funditus res Gallica? ergo nullum in fortitudine militum, in Ducum experientiâ subsidium inveniet? Quanquam quid loquor? Tot inter infelicis Galliæ nebulas ecce Dunensis Comes stirps Longavillæ Domûs quasi sol novus exurgit! ecce comitem sibi magnique facinoris adiutorem Santraliûm obsessis apportat. Parùm erat laborantibus Aureliis auxilii quidpiam humanitus advenire, nisi etiam divinitus accederet. Venit in partem operis Puella Dux nutanti Galliæ submissa Divis auctoribus, quos imperii custodes ac præsides reveremur. His Ducibus quanta rerum & fortunæ commutatio! sentit Anglus impetum, miratur, subitam fati conversionem, multiplicem Gallorum eruptionem non sustinet. Quid multa? sibi timere vicissim,

vicissim, qui tandiu metum fecerat, rebûs diffidere, obfidionem solvere, terga vertere, cædi, fugari, spoliari omnibus provinciis, quas vel invaserat perperam, vel jure suo retinebat; ac nihil præter turpe dedecus & ignominiosam fugam in Angliam reportare: triste quidem ac salubre, si quid gens illa saperet, documentum; esse Galliam infelicis instar scopuli, ad quem Anglica vis illidat miserabiliter, & fatale seriùs ocyùs naufragium patiatur.

Agite, viri meticulosi; eone tandem venimus, ut luctuosa Caroli VI. aut VII. tempora experiamur? An in medio Gallie sinu dominatur hostis? an regni partem occupat? an Regum nostrorum patrimonium restrinxit? an certamus hodie pro tuendis focis ac mœnibus? an nulla restant ex omni parte victoriarum nostrarum monumenta? Nam quò reciderunt ad hoc usque tempus fœderatorum hostium consilia? quid fecerunt tot populi, qui se fecisse nihil credunt ipsi, nisi nostras expilent provincias, & tristia passim invidiæ furorisque sui trophæa erigant?

Quanquam durum est id ipsum licuisse hosti, quod fecit; durum est creptum nobis fuisse quidquam, quod virtute partum, emptum victoriis, felicitate quodammodo mancipatum videbatur? Sic ita sanè: ergo succisa spes omnis, nec ullus ad sortem meliorem aditus relinquitur? erit illa tam perpetua gentis nostræ calamitas, ut vincere Fortunæ ludibrium, atque damna sarcire non valeat? nullum ad eam rem Gallorum militum fortitudo, nullum spondet Ducum experientia adjumentum? Ergo Nepotes à Majorum virtute degeneravimus? ergo militiæ rudes sumus, imperiti disciplinæ, & molli ex otio ad tractandas res bellicas traducti? Scilicet non iidem illi sumus, quos paucos ante annos tam sæpè reveritus hostis est cladis auctores suæ?
quos

quos Europa vidit ubique victores, quos orbis universus fatorum arbitros suspexit; quorum periculis ac laboribus suam tranquillitatem Gallia, suam nomen Gallicum gloriam, Ludovicus Magnus rerum gestarum magnitudinem debuit? Non iidem illi sumus, quibus nihil erat tam invium, tam intentatum, quod non aggredieremur confidenter, virilius exequeremur? quibus certare, idem erat ac vincere? Nam cur Galli milites nunc forent tam dissimiles sui, tam mutati in alios homines, tam insitæ innatæque virtutis obliti? Sed omittamus quæ vetera sunt, & ex hoc præsentis anno Gallici militis fortitudinem æstimemus. Nihil affingam ego præter verum, nihil ambitiosius loquar ad pompam, nihil quod non palam & in confesso sit apud omnes, prædicabo.

Testes vos appello, quotquot estis; non certatum nuper in Alsaciâ viriliter, aut non patuit omnium oculis Gallici militis vis ac robur Rumerensium ad pugnam, ubi tam audacter provocatus hostis, tam impugnatus validè, tam constanter ad interuersionem pressus ac fugatus; ut ex octo millibus hominum, qui Mercio Duce convolabant ad victoriam, omnes aut cæsi, aut capti, aut submersi aquis perierint; vix è communi clade reversis ad suos paucis, qui tristem sociorum cladem nunciarent? Tamen conflatus erat exercitus ille victus ad Rhenum, partim ex Hungaris ferocibus, partim ex Equitibus illis cataphractis, qui nec cedere, nec vinci, si quid Germanis creditur, didicerunt. Eant nunc, & quid de militum nostrorum fortitudine sentiant ipsi, dissimulent, quantum volent; erepta certè profligatis hostibus vexilla, actus in prædam universus tot copiarum apparatus, ipsa Mercii supellex fugienti rapta satis eloquentur.

Quid repressum eadem virtute dicam hostem
ad

ad Brigantium, dum in Delphinatum molitur aditus, & Dillonis aut fallere solertiam, aut illudere fortitudini confidit? Quid laceffitum loquar exutumque castris ad Girundam, & salubri fugâ salutem coactum querere, quam in sustinendâ militis audaciâ non invenisset? quid Anchinum memorem in Flandriâ Duce Nangio, quid Varnetonense oppidum ab Artagnano tam celeriter armatâ manu occupatum, ut, qui liberandis obsessis veniebant, æquata jam solo mœnia didicerint? Omitto dicere quàm sæpè levioribus in pugnis se se Gallica virtus erexerit; quoties æstate totâ incursum acriter in pabulatores, & magnâ eorum strages edita; quàm nullis omnino in locis certatum utrinque sit, ubi non exstet aliquod Gallicæ virtutis monumentum.

At quid dicemus, Auditores, de recenti illâ tamque cruentâ ac pertinaci pugnâ, cujus Hannoniæ campi testes exstiterê? In quâ meritò dubites, utra pars victrix fuerit, an victa; cujus gloriam, vel si hostis sibi vindicet, rursus tam carè vincere abnuerit; quam non alio nomine suam illi fatentur, nisi quòd ipsis cumulas inter suorum moles pernoctare licuerit. Pugnam dico illam, quæ tumidos hostis superbi fastus repressit; quæ depulit errorem illum, ut crederet, languescere Gallorum in animis priscam virtutem, cui impunè posset illudi: quæ vel ab invitis consciam hanc veri vocem extorsit. *Gallos hodie vidimus ac sensimus.* Etenim ubi Gallicæ virtutis specimen editum illustrius est?

Jam permixtus Anglo Batavóque Germanus explosis bellici tormenti fulminibus sibi fecerat aciem in nostram aditum, victoriæ lætum omen ominatus. At ubi mortem pro victoriâ, pro trophæo nactus tumulum excidere spe suâ se videt, redit copiis auctus retentibus, & majori cum furore non exitu felicitiori certamen redintegrat; adeò
crescit

crescit vicissim Gallo militi vis & audacia, & nullus cædendi maclandique finis, aut modus est! Piget hostem sui dedecoris; instat nihilo segnius iterum atque iterum; verum dum ulcisci cladem ambit, suorum stragem auget ac cædem. Jam nobis pro vallo fiunt projecta miserabilem in modum & acervatim congesta hostium cadavera; & inter morientium gemitus ac desperantium iras pugnamus. Tamen neque victis ac corruentibus abest furor aut vindictæ cupido; adhuc enses in manibus, in oculis spirantes minæ, in vultu mixta dolore ferocitas! Interim improvise saucius vulnere victoriæ subtraheris, Villarti, & diu multumque luctatus cum dolore, defectis viribus pugnâ eriperis, ac tecum pariter tuis pugnae ardor eripitur. Atque, ut eras idem arbiter atque incentor victoriæ, te absente factum est, ut non vinceremus, at militum nostrorum fortitudine atque militari obedientiâ præstitum, ne vinceremur.

Ex hac militum nostrorum alacritate Ducum ipsorum experientiam ac virtutem æstimate. Subodorari prudenter consilia hostium, eadem sapienter antevertere, impugnare divisum solerter, quem sustinere collectum non poteras, fuit hoc militaris scientiæ facinus eximium, Burghæ; qui sic illexisti Mercium ad certamen, antequam Sabaudicis legionibus jungeretur, ut, dum Germanici Imperii florem ac robur tuâ virtute profligares, Alsaciam & Liberum Comitatum, quo geminum exercitum irrupturum esse præferas, tuâ prudentiâ tuerere: dignus profectò, quem Ludovicus Torquatae utriusque militiæ decoraret insignibus, atque hoc virtutis ac prudentiæ tuæ præmio præludere ad majora videretur.

Neque te prætermittam, Noalli, paternæ cum fortitudinis, tum experientiæ tam diligens æmulator; qui nuper trajecto per intricatas & inexplicabiles

biles vias exercitu, periculi securum hostem tam feliciter suis in castris oppressisti; ut relictâ suppellectili, nec sumptâ ad fugæ apparatus morâ, suam equorum velocitatî salutem credere cogere-
retur.

Neque vos flebo pariter, Artagnane, Bezonsi; Te quidem, qui repentino Varnetonensi excidio cæteris ad rem fortiter totâ æstate gerendam quasi vexillum sustulisti: Te verò, qui suspicatus sagaciter in Hispaniâ fallaciam ac dolum, Gallum militem ab imminente clade fervaveris. At non levem editæ jam aliàs multis in locis fortitudinis, atque industriæ mercedem ambo recepistis, quos Ludovicus Marscallorum in ordinem transcripsit.

Verùm enim verò inter celebrandos gentis nostræ Duces quàm novo, quàm insolito fulgore percellor. Inter has Galliæ nostræ tenebras, quas quidam præter cæteros, si Superis placet, oculati deprehendant, geminum sydus elucet; quorum alterum altero splendidius ne sit, an præsentius, non facillè dixerim. Villartium dico, Auditores, ac Bufflerum, quos appellasse, laudasse est, tantum in utriusque cum fortitudine tum experienciâ præsidium Gallia & adfuisse sensit, & adfuturum deinceps pollicetur. Bufflerus vigil & erectus, somni impatiens ac quietis; Villartius tranquillus ac quietus, etiam inter arma ludos celebrabit. Illum ubique præsentem cerneris; hunc præsentem credideris, vel cum absuerit longius. Ille magnum quid meditans semper & in eo totus vel hosti fruit insidias, vel ab eodem structas eludit; hic nunquam lætior & magis expers curarum, quàm dum grande quidpiam molitur ac perficit. Sensit in Bufflero Gallia nihil esse limitibus suis pertimescendum; sensit hostis in Villartio vel suis penetratibus omnia esse metuenda. Si arcendus hostis, si sustinendus gravis impetus, habes in Altero firmissimum propugna-

pugnaculum, quod nulla vis evertat, aut frangat; si laceffendus idem aut impugnandus, habes in Altero, qui nihil invium putet, nihil inaccessum patiat. Ille vinci nescius; hic certus vincere. Ille tutamen; hic decus. Ille Galliae Clypeus; hic Bonifis. Bufferus servasset nobis Insulas, si contra vim solam obsidentium certandum habuisset: Villartius cumulatam ex omni parte laudem in Flandriam retulisset, nisi convolantem ad victoriam vulneris acerbitas retardasset. Quamquam perennes tibi gratias, ô Deus, qui alterum ex periculosâ defensione incolumem, alterum è cruento vulnere sospitem in dubia Galliae tempora servaveris.

Hactenus quantum Gallia adversus ingruentes hostes tum in fortitudine militum, tum in Ducum experientiam praesidium habeat, demonstravimus: nunc quale subsidii genus adversus annonae caritatem & divitiarum penuriam ex ubertate soli & privatorum opibus expectet, excutiamus.

II. PARS.

Habet hoc publica calamitas, Auditores, nunquam ut illius sensus acrior esse soleat, quam cum ad res privatas pertinet. Eversiones urbium, provinciarum excidia, regnorum conversiones, fatalem armorum aleam nemo ferè doleat, cui tam inestruosa detrimenta nihil incommodi pepererint. At si communis mali partem aliquam in singulos refundi contigerit, jam id ipsum, quod ferebatur æquius, incipit intolerandum videri. Quare tanto minus mirum & insolens videri debeat, esse hodie tam multos, qui de caritate annonae, & opum penuriam conquerantur, quanto pauciores invenire sibi qui se ab istâ temporum difficultate praestare incolumes possint.

Tamen quid querimur tanquam proprium Galliae nostrae malum, quod non modò cæteris Europae

ropæ populis non parcit, sed in eosdem sævit acerbius? Agite; qui penuriæ illius, quam patimur, auctores arguuntur atque artifices; an illis ita provisum est, ut de acerbitate temporum nihil exposculent? An eorum agris indulget hyems mitior? an avari agricolæ votis & expectationi respondit? an, quam dolemus esse apud nos tam raram, pecunia ipsa sic apud eos abundat, ut indigentia nostræ insultent? sed leve est illud miseris solatium, quod miseriæ suæ socios habeant. Ergo scrutemur præsentius aliquod calamitatis nostræ solatium, nec aliunde quàm ex ipsâmet Galliâ eruamus. Interim vos ignoscite, Auditores, si retractare rursus videar iniquiora quædam Annalium nostrorum tempora, quibus Galliâ graviores multo annonæ pariter opumque angustias experta est.

Quàm fatalis hic fuit, quàm luctuosus Galliæ dies, quo Franciscus I. tentatâ infeliciter recuperandæ Mediolanensis Ducatûs aleâ, cæsôque ad Ticinum Gallico exercitu, victus ipse captusque Madritum traheretur, & suam tristissimis fati Galliam relinqueret! Etenim ad illam desolati imperii orbitatem quanta rerum calamitas accedebat! Exhaustum bellis prioribus ærarium, accisæ populorum opes, Regni ordines universi, qui immensos sumptus funestissimæ expeditioni impenderant, crudeles inter angustias versabantur. Quin & supremus malorum omnium cumulus hic fuit, ut sæviret hoc anno totâ Galliâ hyems atrox & exitiosa, quæ vitiatâ ad radices ipsas maceratisque segetibus, miserissimam in omnes provincias famem induxerat.

Sed quid ego hæc persequor, dum amores suos ac delicias mærens Aula, afflicta civitas parentem optimum, tota Gallia tutissimum rerum suarum columen requirebat, & duriosem cæteris ærumnis Regis fortissimi ferebat absentiam? At unde in communi Populorum inopiâ Galli erue-

rent auri satis & argenti, ad faciendam incredibilem ambitiosi Principis avaritiam, quam nobilissimæ ac pinguisimæ Imperii nostri provinciæ non explerent? Quanquam ignoscendum Carolo V. Auditores, qui pulchrè nosset, quantum haberet apud se pignus, & quanto à nobis poneretur in loco. Sciebat non satis grandi redimi eum pretio posse, qui pretium omne excederet. Neque vero avaros vel in paupertate suâ Gallos Franciscus agnovit: ac licet rerum domini, absente Rege, neque gratiosi forent apud populos, neque ea committerent, quibus amorem ac benevolentiam mererentur; vicit tamen sincera in Regem pietas similitates & odia, & vicies centenis aureorum millibus Principis optimi libertas redempta est. Quis in eâ rerum omnium penuriâ credidisset tantum erui posse ex privatorum opibus subsidium? At non iis se continuit finibus populorum liberalitas; Redditus suis regnôque Franciscus sensit ex ipsâ indigentia crescere abundantiam, & novis auctus ex insperato præfidiis ita cœpit invalescere, ut, & ad renovandum bellum acrius quàm ante, & ad coercendam rivalis sui ambitionem paratior accederet.

Sed, ô rerum vices ambiguas, Deus immortalis! quibus amicam gentem periculis identidem objicis; quibus ærumnarum modis eandem exerces & probas! Ecce jam non frigoris inimica vis, ut ante, sed æstus importuni per quinquennium perennitas tristius prioribus malis calamitatis genus per universas Galliæ provincias importat. Regnabat æstas una, neque aliam toto anno tempestatum vicissitudinem agnosceres, nisi quam dierum inæqualitas efficeret. Hinc terra perpetuis incensa caloribus, qui nec quiescere illam finerent, nec darent locum coquendis succis vitalibus, quos premere hyems aliquandiu & comescere debuisset, virescere ante tempus contra nativam indolem, & steriles

riles herbas producere. Hinc arbores, foliis cadentibus, pullulare statim flores in præposteros, quos nulli fructus sequerentur. Hinc procreari intra terræ viscera vermium ac belluarum repentina vis & copia, quæ vix ortum germen è semine depascerent. Uno verbo hinc lævire omnium ubique agrorum sterilitas, tanto gravior, quanto longior!

Nolite existimare, Auditores, hæc comparata fuisse à me diligentius ad consolandam aut mitigandam hodierni temporis acerbitatem. Nihil hic loquor non exaratum publicis Literis, nihil Scriptorum nostrorum fide non confirmatum. Vidisses dominante in agris fame infinitam miserorum multitudinem ex pagis, ex oppidulis inundare urbes, obsidere domos, opplere vicos ac plateas, & à civibus frustra precari calamitatis suæ solatium, quod ipsi ferre sibi non possent. Alii pallore longo ac pedore obsiti, lividis & mediâ jam in morte natantibus oculis, circuire passim compita, & gemitibus ac lamentis omnia latè loca personare. Alii torridâ macie luridi, mortuis cadaveribus, quàm vivis corporibus propiores horrorem ubique ac metum geminare; alii ab inficetis dapibus & inusitatis ante hunc diem cibus tumidi, exangues per artus tetram obviis & plenam noxiâ contage animam afflare. Alii, quos ægri ac vacillantes pedes non ferrent, humi jacere languidi, & mortem inter ac vitam luctari. Alii quibus difficilius erat vivere, quàm perire, in funereo illo mortis vitæque confinio, id ipsum dolere, quod nec vivere liceret, nec mori.

Quid pueros dicam matrum inter ubera mammam appetentes pro lacte saniem ac sanguinem, pro vitâ mortem exsugere? quid matres ipsas defixis miserabiliter in infantes oculis contabescere luctu, & inter funereos sobolis amplexus animam

exspirare? Quid exortam loquar è contagio cada-
verum grassantemque per populos fœdam luem at-
que pestilentiam, quæ, cum nullum à medentibus
levamen pateretur, certam contaminato spiritu
mortem afferebat.

Hæc vetera sunt, Auditores; fuerunt hæc mi-
sera quidem nec deploranda factis, regnante Fran-
cisco I. tempora, quibus sic exhaustam omnibus
adjumentis Galliam fuisse diceres, nihil ut deinceps
posse videretur, quàm laboriosam deflere egesta-
tem. Quid si in istâ rerum calamitate profuderit
illa nihilominus è sinu suo divitiarum factis, unde
Rex optimus duos liberaret filios, quos paternæ
fidei obsides Carolus V. apud se retinebat? quid
si numerosis terrâ marique exercitibus metuen-
dum Principibus æmulis Franciscum ostentavit?
Quid si nunquam Aula florentior aut magnificen-
tior, quàm regnante Francisco I. visa sit. Testan-
tur hodièque tot superba monumenta, tot regis
ædificiorum moles, tam profusa in literatos homi-
nes liberalitas temporum illorum copiam & abun-
dantiam; &, cum nullis impensarum sumptibus
Princeps munificentissimus parceret, non modò
non exhaustit, aut alieno ære regium obligavit æra-
rium, sed refertum opibus moriens cumulatimque
successoribus transmisit. Tamen his temporibus,
Auditores, nondum habebat Gallia cum Peruanis
Mexicanisque aut affinitatem, aut commercium;
neque aureis ex sodinis uberiores ipsis etiam do-
minis fructum ferre didicerat.

Hinc existimate per me licet, num locus esse
debeat querelis illis gravioribus, quas annonæ cari-
tas hoc anno suscitavit? Num tam accisa, tam de-
plorata videatur Galliæ conditio, ut nulla fati me-
lioris expectatio affulgeat. At enim peccavit hic
annus, inusitata quædam acerbitas hyemis & diu-
turna frigoris malignitas miseram in agros sterili-
tatem

tatem invexit. Emortuæ passim arbores, rei frumentariæ penuria durissimi temporis etiamnum admonent, & ingratoram quotidie memoriam refricant. Durum id quidem, Auditores, at itane serpsit hoc malum, nullas ut contagis expertes provincias reliquerit. Testis Aremorica & Andegavensis regio, testis inferior Normannia, testis Sueffionensis ager tractusque Carnutensis, ubi alendæ toti Galliæ par frugum copia succrevit.

Sed esto; fuerit communis ubique sterilitas: an continua tot annorum ubertas ac copia nihil ad mitigandam unius anni egestatem contulit? an hic ipse annus fuit ex omni parte tam sterilis, tam infructuosus, ut Hyemis unius vitium, Veris, Æstatis, Autumnique benignitas non correxerit? Nam ubi tandem tellus non reddidit cum sænore, quod per breve tempus negaverat? quibus non aperuit illa sinum divitem, & nativæ sæcunditatis specimen non dedit? Diceres pœnituisse illam suæ contra naturam atque indolem tarditatis, & ad recreandam, quam fecisse videbatur, ægritudinem sæcundum ubique pectus concussisse.

Hic ego parcam provocare vos ad recentem præteritorum temporum memoriam; non jubebo vos meminisse, ut ante annos aliquot, cum iterilis & infructuosa messis spem Galliæ fefellisset, exorta repente frugum omnis generis, ac fructuum copia tantam quocumque locorum intulerit ubertatem, quantam lætæ sæcunditatis diuturnitas afferre potuisset. Verum hoc unum velim circumspicere vos, quàm bonas ubique frugiferæ Cereris in proximam æstatem Gallicum solum spes jam faciat. Interrogate eos qui veniunt ex agro, ut commissum terræ visceribus semen exoriatur feliciter ac pululet! ut omnis arbor ad profundendos uberes fructus jam parata, increpare morantes Zephyros videatur; ut ipsa corpora vividum in se nescio quid,

& uberioris anni felix augurium quodammodo præsentiant! Non ingratum nos Galli aut avarum aramus solum; habet hoc tellus nostra supra reliquos regionum tractus singulare, ut alienis opibus non egeat, neque suis tantum sufficiat incolis, sed ad alendam ditandamque exterorum inopiam nata sit. Atque utinam, qui exercent illam atque excolunt, ipsi minus ingrati, & avari minus invenirentur, posset illa quiescere identidem, & sine cujusquam damno tantisper otari.

Verum an æquiores debent videri qui rem Numariam in Galliâ periisse clamant, nec spem restituendæ illius affulgere. Equidem quis neget, Auditores, esse hanc fatalem armorum aleam, ut gravissimis sumptibus obnoxia sint, tamque publicæ opes ac privatæ decrescere soleant, quam diuturna belli ipsius pertinacia est. Tamen si vel ipsis Francisci I. temporibus, quibus regiæ pariter ac privatorum opes tam luctuoso fuisse loco Historici nostri testantur, nihil Galliæ defuit, vel ad resarciendas graves ruinas, vel ad tuendum Regni Regisque splendorem; existimabimus iisdem illam præsidii esse nunc destituendam? Ne faciamus hanc ætati nostræ contumeliam, Auditores, ut vel calamitosior vel peior prioribus sæculis habeatur. Nihil nos sumus ab antiquâ virtute degeneres, & quæ Majores nostros difficillimis in rebus opum, fortunarum, sui ipsorum prodigos sensit Gallia, similes in Nepotibus sensus, parit studium, easdem voluntates experietur. Prodibunt tandem, quacumque parte defossæ lateant, opes illæ quas populi securitas, regni salus, amor & gloria Principis sibi vindicant. Erumpet natum veluti repente telluris è visceribus Aurum & Argentam, & in publica commoda liberaliter profundetur, Vincet inopiæ metum spes & confidentia, opum amorem patriæ
charitas,

charitas, privatas utilitates ratio communis rei superabit.

Quanquam quid vetera Majorum nostrorum exempla repeto, cum præsentibus abundemus; vel quid ex levibus conjecturis æstimo prodigam populorum in usus publicos liberalitatem, dum consignata tam insigniter ipsorum munificentiae argumenta suppetunt. Agite, Auditores, nam cur ego dubitem gentis nostræ studium & æmulationem ambiciosius prædicare? Agite, inquam, ex quo festum fatalis belli flagrat incendium, quàm studiosos publicæ rei populos Gallia, eosdem quàm amantes sui Principis sibi gratulatur? Quibus enim verò impensis paucitum ac sumptibus ad arcendum hostem, ad alendos exercitus, ad tuendam regiae familiae majestatem? Cedo vel ætatem, vel sexum, vel conditionem, quæ non venerit in societatem publicæ beneficentiæ, & de suo contulisse plurimum in rem communem gloriari non possit? Da Proceres in Aulâ, Bellatores in castris, Magistratus in foro, mercatores in tabernis, artifices in officinâ, quos oneris sua pars non contingat? Quàm multi sunt, qui dignitatis onerosæ gradum adepti sine pretio serviunt, & non mercenariam, sed gratuitam operam collocant, nullius rei, præter laudem & gloriam, avari.

Est aliquis hodie qui pro communi causâ se non habeat durius, non parcius vivat, non habitet modestius, in vestibus, in mensâ, in supellectili, in apparatu domestico plurima de luxu, de voluptate, de commodis, ipsâ de necessitate non subtrahat? Laudet Rôma Fabricium suum, qui aurum vel argentum ad mensam non ferret. Quàm multos habet hæc civitas, quàm multos Aula Fabricios, quos fictilibus cœnare non piget, dum auream & argenteam supellectilem ad sublevandam rei Nummariae

G g 5

penu-

penuriam ultrò ac volentes impendunt. An ergo levia fuerunt isthæc hæcenus Gallicæ rei subsidia? an profusæ privatorum opes tam liberaliter parem in futurum tempus, si res postulet, charitatem ac benevolentiam non præsent. Felix quidem populus, qui Principi nec ingrato, nec immemori fortunas suas commodet! Feliciorem audeo dicere Principem, qui tam amantem, tam prodigum sui suarumque rerum populum experiatur! Absolvamus, Auditores, & quantum in religione suâ ac pietate subsidii habeat Gallia vel ad recuperandam, vel ad tuendam nominis sui gloriam, paucis demonstramus.

III. P A R S.

Nihil tam incentivum sui est, Auditores, nihil quod æmulationi tam obnoxium esse soleat, quàm gloria. Enimverò habet illa nescio quid, quod perfringit oculos, & ambitiosos naturâ suâ animos illicit. Hinc cum illud semper fuerit singulare veluti Gallorum fatum, ut dignitate nominis ac splendore reliquis in orbe toto nationibus facillè præcellerent; nulla gens extitisse visa est, quæ aut acriores aut constantiores hostes habuerit. Verùm quid æmulatione suâ plerumque promoverunt; nisi ut novam amplioris gloriæ segetem afferrent; aut si offusis aliquando tenebris obscurare tantisper nostri nominis gloriam visi sunt, nativæ Gallicæ gentis pietas & constans amor Religionis obductam brevi depulit caliginem, & pristinum lucis splendorem restituit.

Eò venerat ille Gallici nominis splendor regnante Philippo Augusto, ut capere deinceps incrementum posse non videretur; adeo metuendam hostibus suis Galliam Rex fortissimus fecerat! Pulsus ultra Garumnam longius, & in reducto conclusus terrarum angulo vetus ac perennis Gallorum æmula-

æmulator Anglus, nec revellere cancellos, nec prætergredi limites, quos posuerat parta de ipso multis in locis victoria, confidebat. Tamen qui Philippo successerat Ludovicus VIII. paternæ virtutis ac gloriæ hæres dignissimus novum regno decus, novam felicissimi regiminis admirationem cæperat conciliare. Cùm heu! breves populorum delicia, Ludovicus in primo ætatis succisus flore filium impuberem Ludovicum IX. sub piâ matris utelâ reliquit.

Et si autem Blancæ nihil deerat ab iis virtutibus, quæ conciliant regnis auctoritatem & gratiam: tamen Galliæ Proceres iniquiùs passi sœminæ imperium, quasi contra fas & leges nere Lilia viderentur; dum unusquisque ambitioni servit & moderandi regni jus sibi arrogat, ad eas infelicem Galliam angustias adduxerant, ut penè veniret hostis in ludibrium, in ruinam certè minimè dubiam inclinaret. Verùm pietatis in gremio & Religionis in sinu educatus Ludovicus IX. magnum laboranti Galliæ subsidium præparabat. Is enim, quem Regina Blanca, frendente nequicquam Magnatum æmulatione, salubribus ad bene piæque regnandum documentis informaverat, vix habenas imperii cæpit moderari, cùm Gallia desit esse, quod erat; aut potiùs pristinum, quem per tenebricosa quædam tempora videbatur amisisse, splendorem resumpsit. Pulsus, domitùsque rursus Anglus, qui pueritiâ Regis & procerum abusus discordiâ se se erexerat: extincta Albigenis Hæresis, quæ regni fines ultimos infecerat: compressa ac pacata Optimatum æmulatio, quæ civiles intra ipsa Galliæ viscera, & bello quovis extero perniciosas magis discordias fuscitârat. Denique compositis ubique rebus omnibus tantam eximia Regis optimi sanctissimique pietas ac religio auctoritatem, reverentiam, admirationem orbi Gallico concitavit, ut securus deinceps

ceps

ceps tam à domesticis quàm ab exteris hostibus Ludovicus metuenda terris Orientalibus Lilia deportaret.

Non est ea Galliae nostrae conditio, quantumvis graves sortis adversae casus pertulerit, Auditores, vel ut exciderit penitus ab eâ gloriâ, quam res olim fortiter feliciterque gestae pepererant, vel ut hostibus suis parum hodièque reverenda videatur. Senserunt ipsi nuper non abesse ab iis mares animos, à quibus fortuna recederet; & quod vix nobis ipsi auderemus gratulari, hoc ipsum sentire de Gallis & profiteri non dubitant. At si, quod inficiari non est animus, perpetuae tempestates ac procellae, quibus Gallia jactatur, aliquas Gallico cœlo nubeculas obduxerunt, spondet constans ac sincera Regis optimi pietas ac religio, ad futurum brevi amicum solem, qui obsitam caliginem discutiat, & pristinae lucis vim ac fulgorem restituat. Deus ille, quem nos colimus, Auditores, Exercituum arbiter, & moderator eventuum, qui res prosperas pariter & adversas eadem manu dividit: Deus ille vel amicos interdum probat, & gloriae illius, quam tribuerat affatim, partem subtrahit aliquam, si fors, quos sensit modestos in prosperis, eosdem in adversis patientes approbet.

Revocate animo, Auditores, nam cur dulcissimâ praeceptorum temporum recordatione praesentium acerbiter mitigare quoquo modo, & consolari non liceat? Revocate, inquam, longam illam annorum seriem, per quos Gallia aut suavissimis tranquillae pacis, quam orbe toto fecerat, gauderet fructibus; aut perpetuam ex rebus bellicis gloriae segetem sibi videbat accrescere. Qualem inter prosperos illos rerum omnium eventus vidimus Ludovicum! Quales invicto ipsius animo parata tam ex pace, quàm ex bello felicitas & gloria
sensus

sensus instillabant! An insolescere lætis in rebus, aut victis hostibus insultare? an felices illos providentiæ, fortitudinis, fortunæ suæ parus sibi metipse gratulari? an personantibus undique plaudentium populorum præconiis permulceri plus æquo visus est? Imò quis illo inter erecta passim gloriæ suæ monumenta modestior? quis in audiendis pacis conditionibus paratior? quis in coercendo, laborantis orbis in gratiam, victoriarum cursu temperantior extitit? Arbiter olim Europæ totius quem cupidius ambivit auctoritatis suæ atque potentiæ fructum, quam ut pietatis studium ubique accenderet; Galliam suam hæresum monitris purgaret; ævum Religionis veræ cultum aut resisteret, aut ampliaret; Religionem ipsam in longinquas orbis reducti plagas propagaret?

Tu, qui penitissimos cordis humani sensus nosti, & altissimas mentium cogitationes scrutaris esto mihi testis, ô Deus, qualem ipse felicissimos inter rerum prosperarum exitus religiosissimum Principem persenseris? Cùm potentissimas conjurata in Galliam Europæ copias Ludovici virtute contereret; cùm multiplicares ipsi victorias, cumulares triumphos, palmas ac laureas aggereret; cùm augustam ipsius familiam numerosissimâ sobole fecundares; cùm alterum è Nepotibus florentissimo Imperio Regem præficeres; cùm eundem optatissimis Pronepotibus Proavum fortunares; an oblitus sui est Ludovicus, aut tui? an beneficam ignoravit manum? an non reveritus illam est, ut par erat, & suæ felicitatis pariter ac gloriæ conciliatricem professus est?

Quoties vidisti illum prostratum ante aras suppliciter, demissis modestè ac collacrymantibus oculis, supinis manibus, vultu ad pietatem composito sinceram tibi referentem gratias, dum missis per

uni-

universam Galliam Literis populos beneficentiae tuae admonebat; dum aedes sacrae tuis laudibus personabant; dum erepta victis hostibus trophaea ad perennem rei memoriam templorum tholis appendebantur.

Tibi visum est, ô Deus, felicem illum rerum ex voto fluentium cursum interrumpere tantisper; subtraxisti nonnihil ex illâ gloriâ, quam addicta Gallicis vexillis victoria pepererat; an sensitisti dissimilem sui Ludovicum? an mutatus in contraria invicti Regis animus est? an placidae mentis aequalitas ex illâ tot eventuum inaequalitate vicissitudinis quidpiam ac varietatis contraxit.

Cùm pugnatum fuisse infeliciter, & assuetos vincere suos exercitus potuisse vinci nuntiaretur; cùm luctuoso suavissimi Pronepotis funere perturbari gaudia sua, & spem regni dulcissimam eripi sibi cerneret; cùm Augusto Nepoti gravissimas inter tempestates ac procellas fluctuanti metueret; cùm praeoptera saeviret annonae sterilitas, & tristissimam ipsi Galliae perniciem minaretur; an dolere visus est praeter modum Princeps religiosissimus? an adversam de manu tuâ sortem tulit iniquius, quam prosperam exceperat? an constantis obsequii erga te sui ipsum poenituit? an ingrata negotiorum in mole de suo in Religionem studio quidquam remisit? an abusam malè turbidis temporibus & res novas molientem Haeresim minùs fortiter compefcuit ac repressit?

Quid ultra poscis, ô Deus? Habes, quod volebas, tam patientem in adversis Ludovicum, quam modestum in prosperis. Posueras illum jam diu Principibus in folio constitutis praclarissimum heroicarum virtutum specimen, eundem hodie Christianae pietatis ac constantiae perfectissimum exemplar exhibuisti. Quid superest, nisi ut, quam Heroi

Gal-

Gallico tribueras olim gloriam, eandem Christiano Principi tuaris ac conserves? Agitur, parce, si dico, ô Deus, agitur tui ipsius nominis gloria, Ludovicus ut floreat, quem inter cæteros Christiani orbis Principes acerrimum tuæ gloriæ vindicem atque assertorem nactus es: qui sapius professus est palàm, Religionis tuæ decus ac gloriam suâ ipsius aut regni sui salute sibi esse chariora: qui toti Galliæ pietatis ad exemplum atque incitamentum præluet: qui nusquam oblitus suæ dignitatis ac majestatis visus est, nisi cum in præsentia tuâ abjectus ultro ac depressus sacra tuæ charitatis atque misericordiæ monumenta veneratur. Redeat ergo fidelis constansque cæptorum ipsius comes Victoria, quam hostes tui exulasse à nobis tam superbè jactitant; redeat ubertas & abundantia, quam, tuâ inprimis curâ, Gallicus Populus suæ in Regem optimum fidei ac charitatis mercedem sibi redonari postulat: redeat splendidior illa Imperii hujus gloria, pietatis ac religionis incremento tantopere profutura. Denique quod unum beneficæ dexteræ tuæ pretiosissimum munus est, redeat per te longa pax, amica pax, quam frustra quæramus armis, frustra, nisi tu illam unus Pacis largitor dederis, votis omnibus appetamus.

UTRA

UTRA UTRI PRÆSTET
 ELOQUENTIA,
 SACRA,
 AN FORENSIS.
 ORATIO X.

Vastum habuit semper & plenum magnâ rerum
 ubertate campum, in quo feliciter decurreret,
 Eloquentia, cum Sacra, tum Forensis, Illustris-
 simi Ecclesiæ Principes, Præsides Illustrissimi, Amplis-
 simi Senatores, Viri omnium Ordinum Ornatissi-
 mi. Verùm in vario dicendi genere utra utri præ-
 stet, aut majorem adeptâ laudem ac gloriam videri
 debeat; neque meminî disputari usquam curiosius,
 neque rem controversam penitus atque ambigam
 definiri.

Expectatis hîc fortè, Auditores, ut ego, sin mi-
 nùs pro facultate ingenii mei, quod sensi semper
 quàm esset exiguum, saltem pro magno usu, &
 longâ illius artis, quàm profiteor, exercitatione
 hujus controversiæ judicem atque arbitrum me
 constituam. Neque hoc verò si tentare videar,
 quisquam è vobis mihi non indulgeat, quem con-
 tritum per tot annos, defunctumque multis labo-
 ribus persensistis. Nam quis in hac umbratili pa-
 læstrâ sudavit iamdiu vel alit? quis in ludicris in-
 genii doctrinæque certaminibus plura stipendia
 meruit? quis è Rhetorum Collegio exacta jam in
 hoc